

Archeologie českých zemí

13. Hmotná kultura vrcholného středověku.

Třídění středověké keramiky podle funkce

- 1. **Kuchyňská, stolní, zásobní:** hrnce
džbány
zásobnice

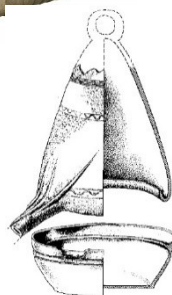
- 2. **Stavební:** cihly
dlaždice
střešní krytina (prejzy)

- 3. **Kamnářská** kachle
součásti kamen

- 4. **Technická** - tyglíky, kahánky, destilační přístroje

- 5. **Výtvarná** - figurky, hračky, akvamanile

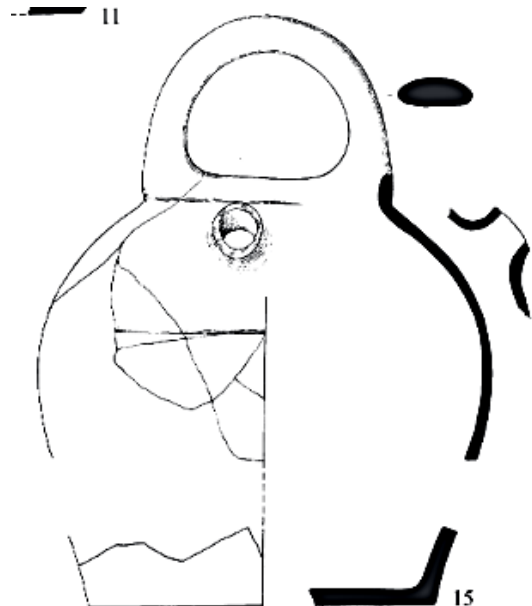
Výrobně distribuční okruh

- Z hlediska provenience rozlišujeme keramické výrobky na:
 - a) domácí
 - b) importy
- Zahrnuje: a) místo výroby (výrobní centrum)
 - b) oblast distribuce (periferie/venkov - spotřeba)
- Jednotlivé okruhy definuje charakter výrobků po stránce:
 - a) technologické – keramická třída (podle makroskopicky postižitelných vlastností: hmota-ostřivo
povrch
výpal
barva
 - b) morfologické – sortiment tvarů: druh nádoby (u keramiky)
profilace okrajů
výzdoba
- Vařeka, P. 1998: Proměny keramické produkce vrcholného a pozdního středověku v Čechách, Archeologické rozhledy L/I., 123-137.

Kolonizační keramika MORAVA

- **Inovace – tvarové:** nové tvary (konvice, džbány)
typy okrajů (vytažený, římsovitý)

- **technologické:** rychle rotující kruh (úprava povrchu, rádélko)
vyšší teplota výpalu (kompaktnější střep)
tuhu nahrazuje slída (muskovit, biotit)

- 2/4 13. stol. – nástup redukční (šedé) keramiky se slídou, která nahradila písčitou složku a grafit
- souvisí s přílivem osídlenců

- **1. pol. 13. stol.** – nástup vrcholně středověké kolonizační keramiky souvisí se dvěma proudy německých kolonistů různého původu, což vedlo na Moravě k rozlišení 3 výrobních okruhů:

a) **jihomoravský:** vztahy k Podunají a Bavorsku součást jihněmeckého okruhu

- pozdně hradištní horizont nedoložen, časný nástup kolonizační keramiky (počátek 13. stol.)

- progresivnější díky spojení s Rakouským Podunajím:

- a) jižní část: výzdoba ozubeným kolečkem (Břeclavsko)

- b) severní část: rádélko později (Brněnsko, Třebíčsko)

b) **středomoravský:** progresivní, přijímá vlivy z obou, ale má blíže k jižní Moravě (velkomoravské vlivy)

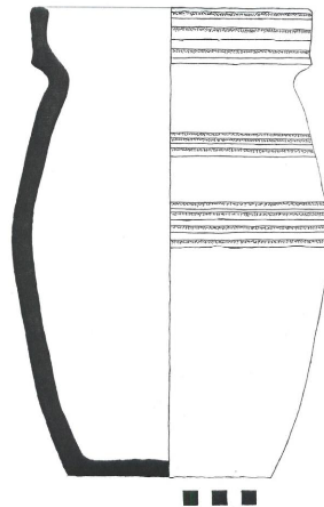
b) **severomoravský:** vztah k saské a franské oblasti (přes Slezsko)

- pozdně hradištní keramika se udržuje déle (více tuhy)

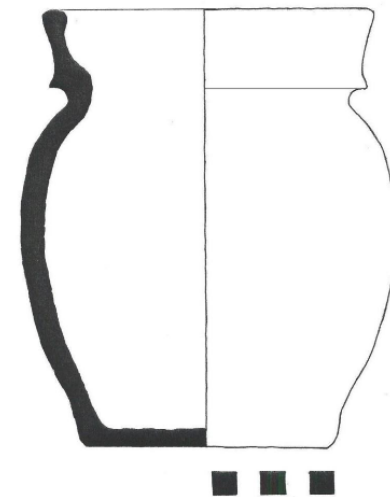
- hrnce s vysoko vytaženým tzv. římsovým okrajem, zdobený rytými liniemi (rádélko vzácné)

- **V. Goš** – zavedl pojem **severomoravský výrobní okruh**
 - na základě analýzy materiálu z Želechovic a Mohelnice (mince olomouckého úředníka Oty Sličného (1061–1087))
 - vyčlenil 4 hlavní skupiny tvarů: hrnce, mísy, zásobnice a technickou keramiku
 - k cizím tvarům zařadil: láhve, nádoby s cylindrickým hrdlem, kónické nádoby, pokličky a džbány
 - **Hrnce:** podle okrajů rozdělil na dvě skupiny:
 - 1) vyhnuté s různou úpravou ústí (zakulacené, seříznuté šikmé či svislé)
 - 2) vzhůru vytažené: a) >20 mm
b) <20 mm
 - charakterizoval poslední vývojové stadium hradištní keramiky: hrnec s typickým **římsovitým“ okrajem (1. pol. 13. stol.)**
 - tím odlišil **kolonizační keramiku**

Římsovitý okraj

Okruží

- **Jižní Morava: technologie** – dokonaleji obtáčená a vypálená keramika
 - místo tuhy slída (zdroj na Českomoravské vrchovině)
 - tvrdší výpal, od 13./14.: výhradně redukční
 - 14. stol.: rozšíření glazování (olovnatocínčitá poleva) – pánve

morfologie – hrnce: bezuché, vejčité

- okraj zesílený, vyhnutý a seříznutý s podžlabením nebo přehnutý
- okruží s rozšířenou horní částí: Znojemsko, Mikulovsko - slabě
- konvice s třmenovým uchem postupně vytlačeny džbány
- kónické mísy, ploché a od 14. stol. zvonovité pokličky
- poč. 15. stol.: nové typy pohárů

- **Severní Morava: technologie** – vyspělá šedá keramika málo zastoupena
 - více oxidační keramiky (různé okruhy)
 - stření Morava: do 13. stol. šedá,
13/ 14.: stol. „**krupičková**“ **červeně malovaná**
 - severní Morava: 2. pol. 14. stol.: loštická keramika (hrnce, pohár

morfologie – více hrnců s okružím, okraje vyhnuté zesílené

2. pol. 13. stol.

2. pol. 14. stol.

2. pol. 14. stol.

1. pol. 15. stol.

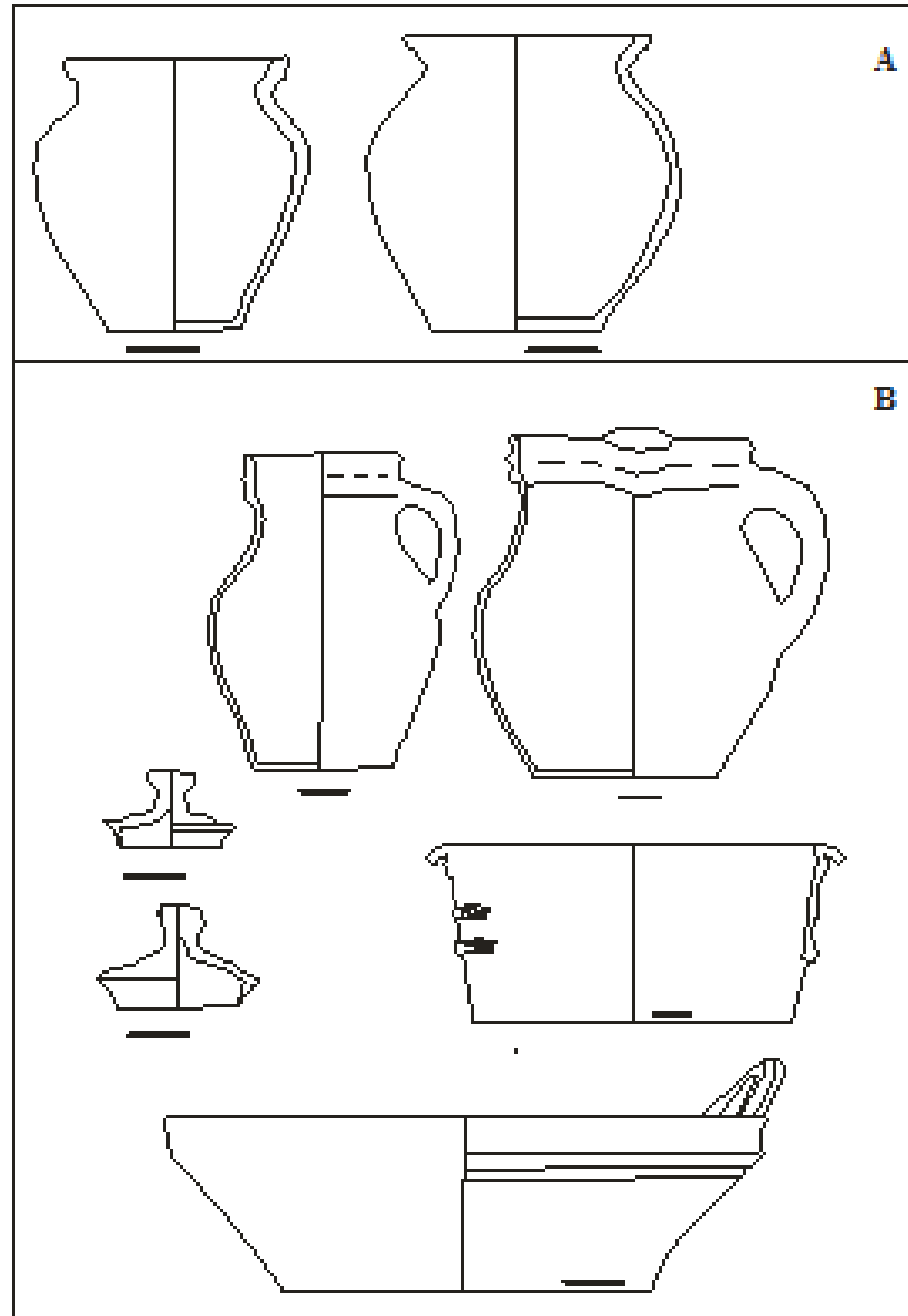

2. pol. 15. stol.

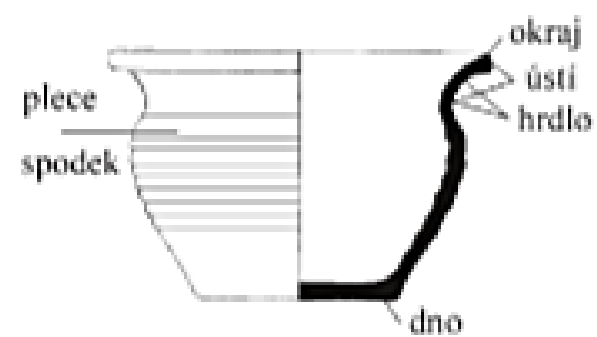
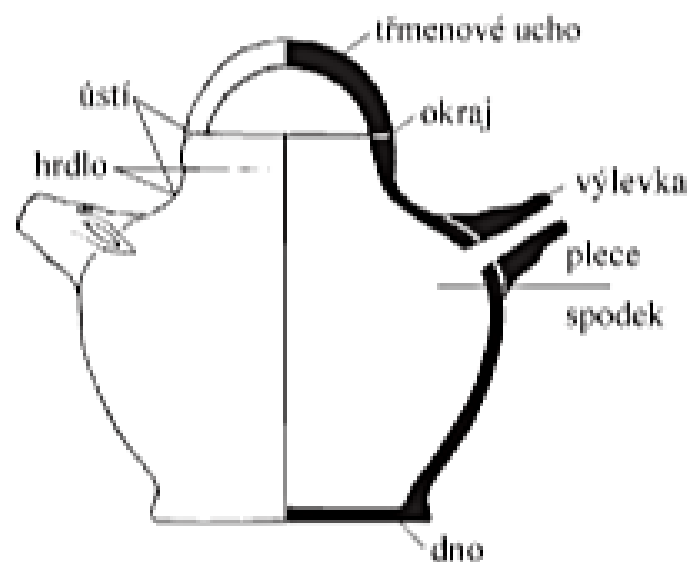
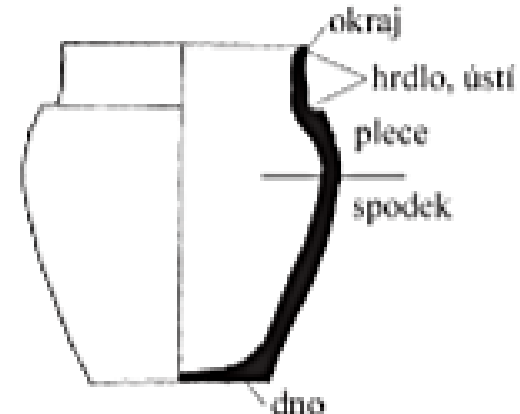
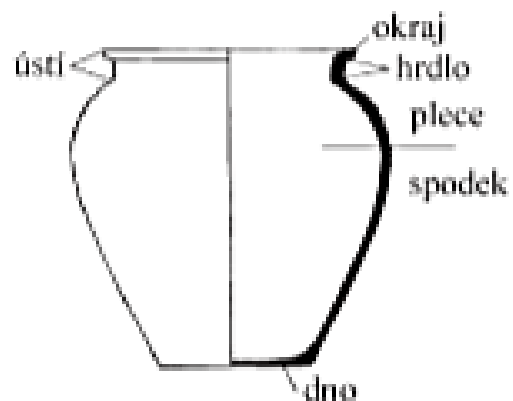
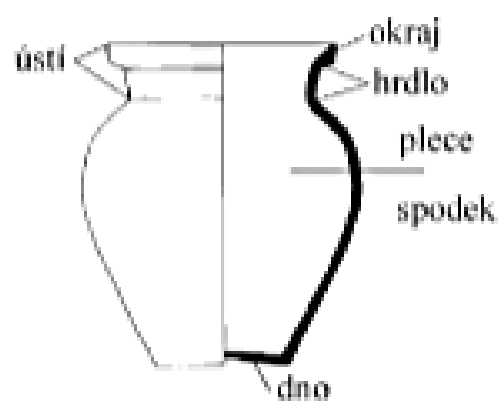
Morfologie

- **Kuchyňská keramika:**

- **Hrnce** – vejčité, soudkovité, bezuché
- **Mísy** – s dovnitř zataženým okrajem od 13. stol.
(nálevky – kónické mísky)
– 14. stol.: vodorovně vyložené okraje
- **Džbány a poháry** – od 13. století
- **Konvice** – bez třmenového ucha, s třmenovým uchem
- **Poklice** – od 13. stol. zvonovité
- Trojnožky

Rudolf Procházka, Marek Peška: Základní rysy vývoje brněnské keramiky ve 12.-13./14. století

Hrnce

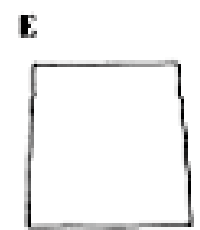
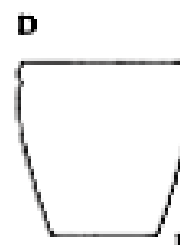
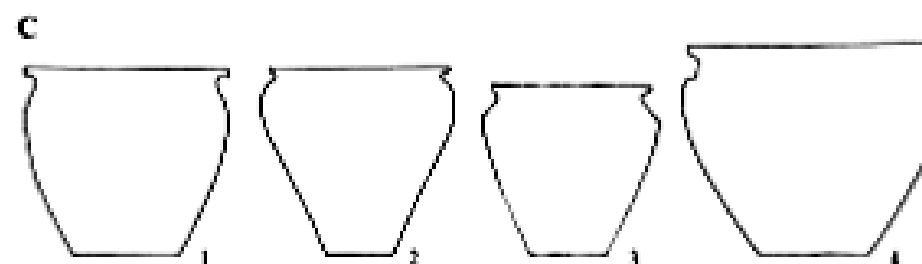
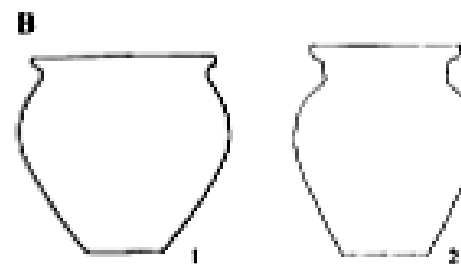
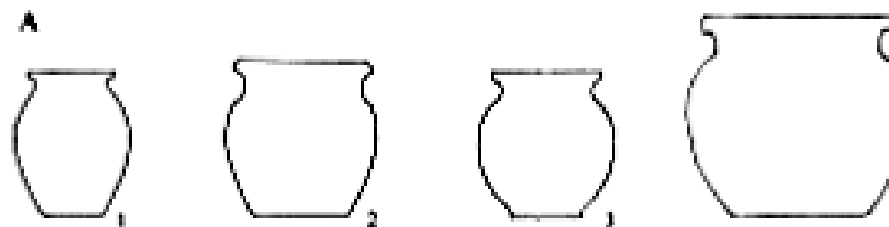
A: soudkovité až kulovité

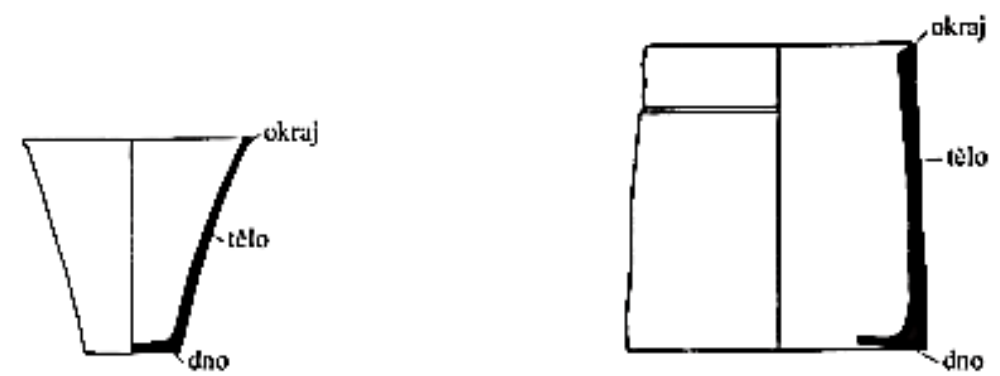
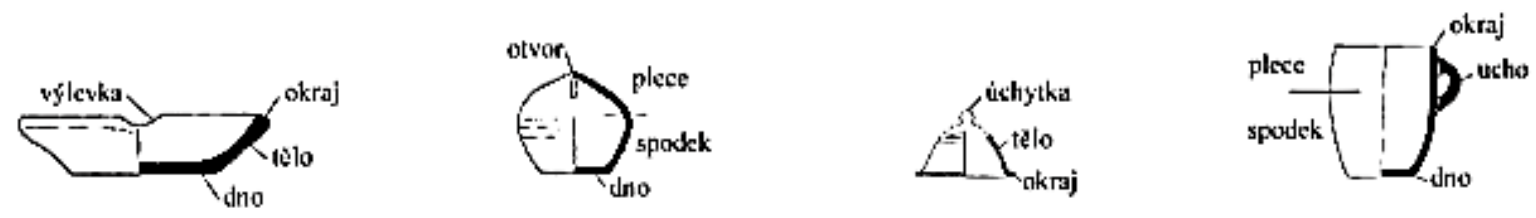
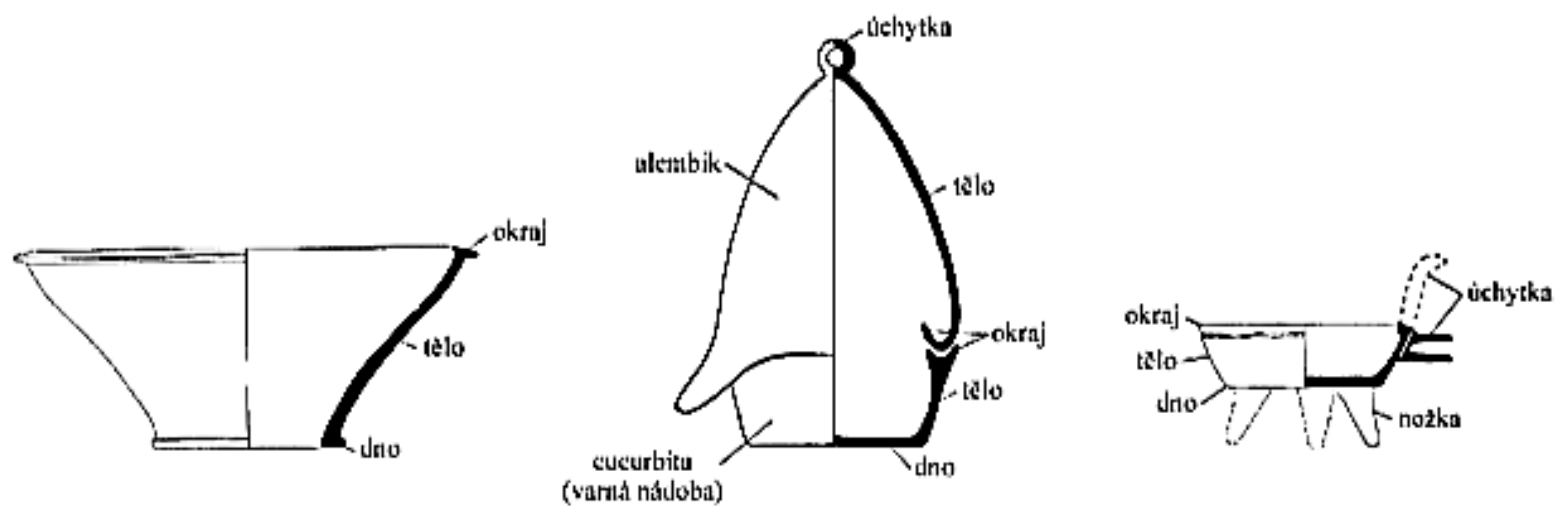
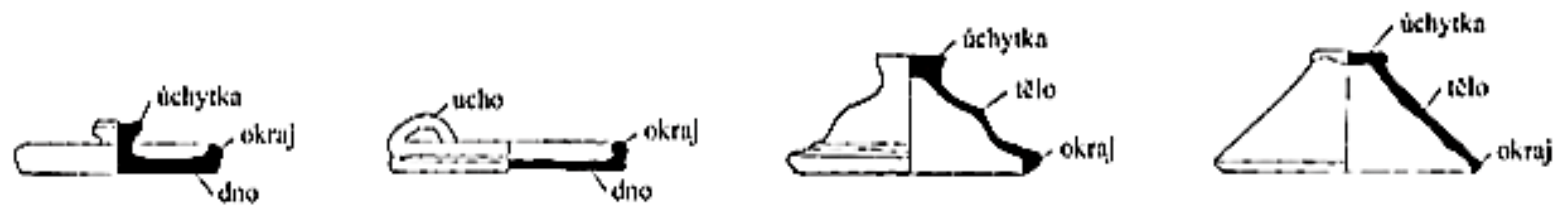
B: vejčité s nízkou maximální výdutí,

C: vejčité a lomené s vysokou výdutí

D: situlovité s potlačenými plecemi

E: válcovité.

Fragment keramické nádoby s antropomorfní výzdobou
Fragment of ceramic vessel with anthropomorphic
ornamentation / Bruchstück eines Keramikgeschirrs
mit anthropomorphischen Verzierungen
Smilův hrad
2. polovina 13. století
2nd half of the 13th century / 2. Hälfte des 13. Jahrhunderts
Muzeum Prostějovska v Prostějově (Foto: P. Rozsívál)

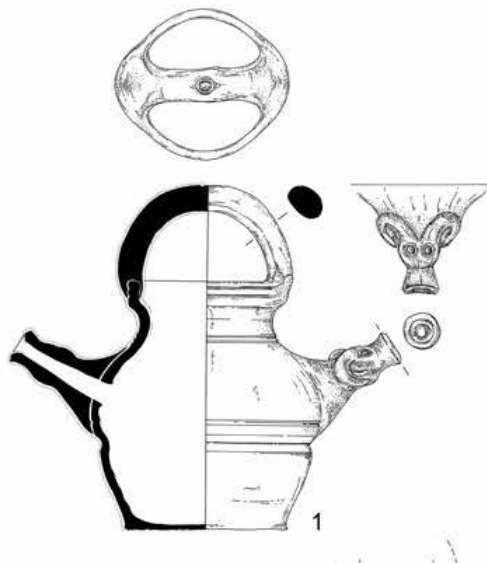
Keramický džbán (v. 27 cm)
Ceramic pitcher / Keramikkrug
Opava, dominikánský klášter
Dominican monastery / Dominikanerkloster
přelom 13. a 14. století / turn of the 14th century
Wende des 13.–14. Jahrhunderts
Slezské zemské muzeum (Foto: P. Rozsívál)

Keramický džbán s antropomorfní výzdobou (v. 25,5 cm)
Ceramic pitcher with anthropomorphic ornamentation
Keramikkrug mit anthropomorphischen Verzierungen
Opava, Hrnčířská ulice
2. polovina 13. století – počátek 14. století
2nd half of the 13th century – beginning of the 14th century
2. Hälfte des 13. Jahrhunderts – Anfang des 14. Jahrhunderts
Slezské zemské muzeum (Foto: P. Rozsívál)

Třmenové konvice

- První pol. 12. stol. – jz. Německo: původ
- 2. pol. 12. stol. – rakouské Podunají: odsud po Dunaji
- 12./13. stol. – v Bratislavě
- první pol. 13. stol. – jižní Morava (v Maďarsku ojedinělé)
 - Sasko
- pol. 13. stol. – v Čechách (Hradec Králové, Čáslav)
- Import technologie výroby ne samotných výrobků.

Keramická konvička se zelenou glazurou (v. 11 cm)
Ceramic jug with green glaze
Keramikkännchen mit grüner Glasur
Jihlava, Věžní ulice
13. století / 13th century / 13. Jahrhundert
Muzeum Vysočiny Jihlava (Foto: M. Strnad)

Brno – konvice se třmenovými uchy a zoomorfními výlevkami, 14. a 1. pol. 15. stol.

Loštická keramika

- **Dílny** – přímo v intravilánu Loštic (1876)
 - přilehlé vesnice: Žádlovice, Líšnice. Svinov (1567: těžba grafitu)
 - milířovité pece se čtyřmi topnými otvory (až 1 250°C)
- **V. Goš** – „severomoravský výrobní okruh“: 2 skupiny:
 - a) starší: hrubá kuchyňská keramika (hrnce) s příměsí tuhy: 14./15. stol.
 - b) mladší: dílna v Lošticích se všemi typy loštických pohárů: 15. stol.
- **Rozšíření** – několik středisek: Mohelnicko, Jesenicko (okolí Rýmařova)
- **Charakteristika** – přidávání tuhy do hrnčířské hlíny z ložisek v okolí Svinova
 - vypalování okolo 1250° C
 - spálení tuhy a vysrážení železitých příměsí (kyzů a kysličníků železa: Fe_2O_3).
- **Třídění** – 1969: Měřínský: 5 skupin podle funkce – hrnce, poháry (bez oušek, s ouškou), poklice, trojnožky, zvláštní tvary

Loštická keramika - typologie

- **Z. Měřínský** – podle tvaru těla a počtu uch rozdělil loštické poháry na 2 základní typy:

I. typ: bezuché, štíhlé soudkovité tělo, esovitá dolní část výdutě

IA: tělo navazuje na manžetovitý okraj: konec 14.–1/3 15. stol.

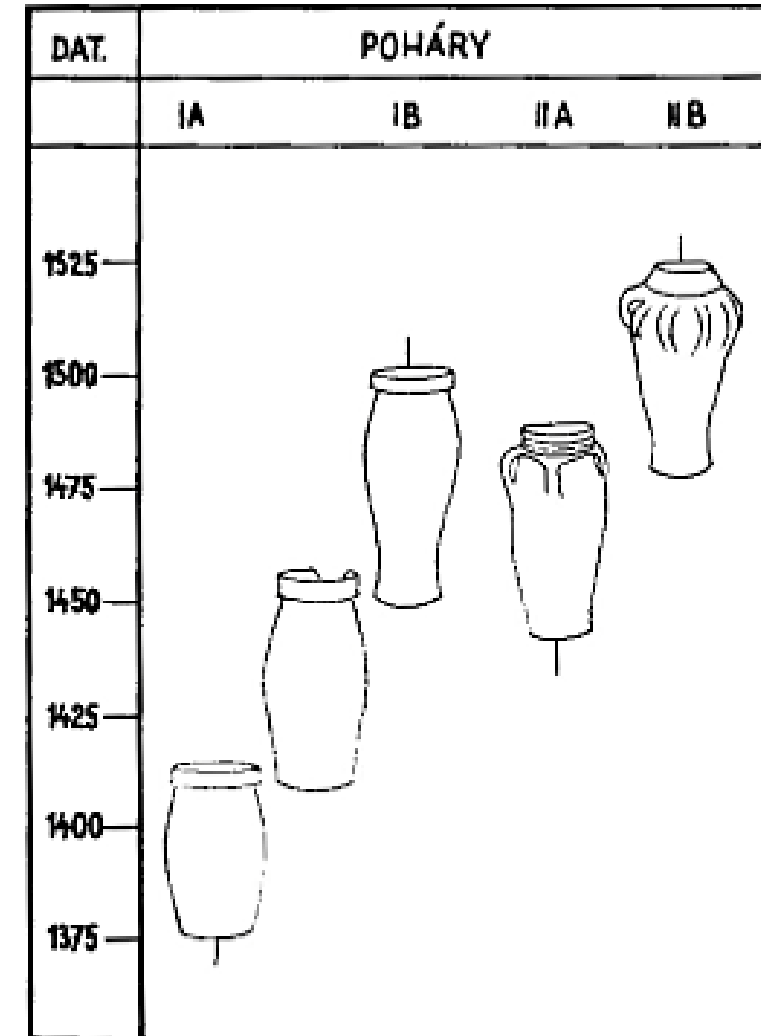
IB: okraj je odsazený: 2. pol. 15. stol.

II. typ: s oušky, okraje kónicky zúžené: 2. pol. 15. – 1/3 16. stol.

IIA: 3 - 6 uch, tvarem navazuje na IB: přelom 2 – 3/3 15. stol.

IIB: 8 až 17 uch, navazuje na IIA: konec 15. – poč. 16. stol.

- **V. Goš** – **III. Typ: štíhlý pohár na nožce**, rovný okraj
(Žádlovice, Melice a Konůvky)

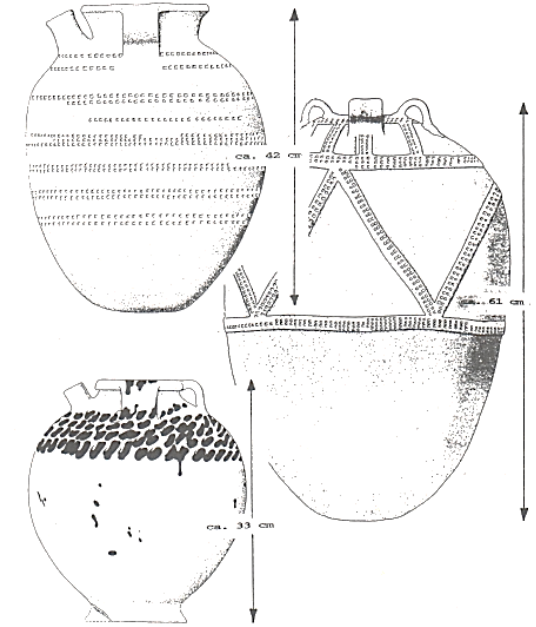
- 1. **Materiál místního původu** – těžen v okolí Loštic (ne spraše, ale železité jíly s nízkým obsahem jemného grafitu (5–8 %).
- 2. **Puchýřky** – vyvrácen názor, že vznikly rozkladem sulfidů, které obsahuje svinovský grafit (Měchurová, aj.), ale přítomností **granátu almandinu**, který se záměrně přidával do keramické hmoty
 - poslední verze: **železité jíly**
 - Tavení granátu pyroalmandinového typu s kaolinitem:
 - $$2(\text{Fe,Mg})_3\text{Al}_2\text{Si}_3\text{O}_{12} + 4\text{Al}_2\text{Si}_2\text{O}_5(\text{OH})_4 \rightarrow (\text{Mg,Fe})_2\text{Al}_4\text{Si}_5\text{O}_{18} + 4(\text{Fe,Mg})\text{Al}_2\text{O}_4 + 8\text{H}_2\text{O} + 9\text{SiO}_2$$
- 3. **Technologie** – většina nádob vyrobena na rychle rotujícím kruhu.
 - oxidační výpal typický pro severomoravský výrobní okruh.
 - vypalovací teplota nad 1200 –1250 C.
 - nízká nasákavost (1,01 – 3,39 %)
- 4. **Technické parametry** – keramika loštického charakteru přesahovala kvalitou běžnou hrnčinu a blížila se porýnské kamenině

Čechy

- **2. pol. 13. stol. – 3 hlavní distribuční okruhy:**
- **První okruh – východní část středních Čech**
 - tzv. hrubá keramika oxidačně pálená: jednoduché ryté rýhy nebo kombinace rýh.
- **Druhý okruh – západní a jižní Čechy**
 - tenkostěnná, redukčně pálená, rychle rotující kruh: rádélka, šroubovnice, rýhy
- **Třetí okruh – severozápadní a severní, střední a východní Čechy**
 - tenkostěnná, oxidačně vypálená
 - světle béžové odstíny, výzdoba červeným malováním
- **Záp. a již. Čechy:** redukční keramika vytáčená na rychle rotujícím kruhu až ke konci 13. stol
- **Sverozáp. Čechy:** oxidační keramika s červeným malováním od druhé poloviny 13. stol.
- **Vých. Čechy:** keramika hradištní tradice se udržela až do počátku 14. stol.

Badorfská keramika: 8. – 10. stol.

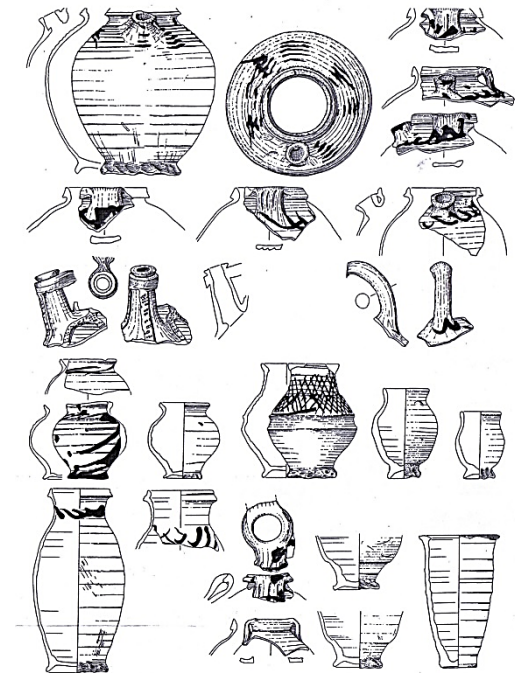
- střední Porýní nedaleko Pingsdorfu
– kombinace vhloubené výzdoby
drobných čtyřúhelníků
hnědočerveného malování

Pingsdorfská keramika: 9/10..st.

Porýní

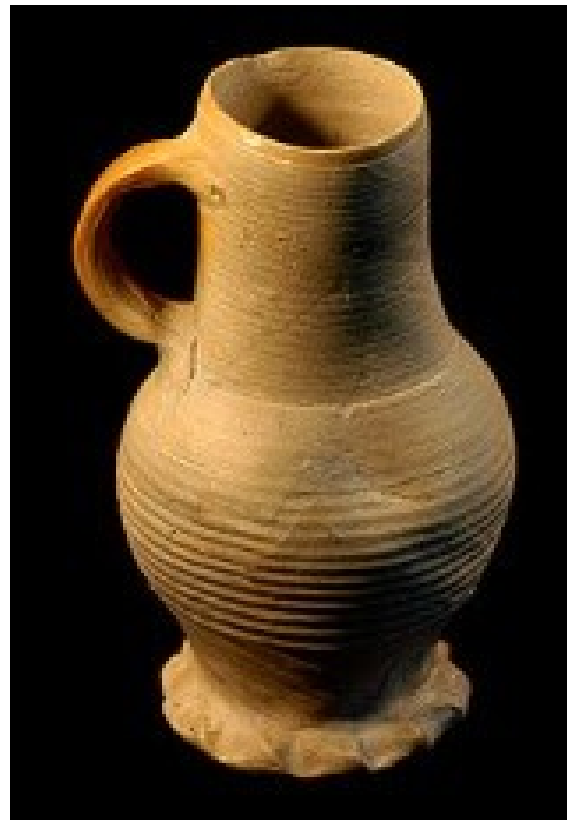
- bílá až tmavěžlutá keramika
červené malování
- od 12. stol.: polévaná.

Porýnská kamenina

- **Tvrdá kamenina** (něm. das Steinzeug) – vyráběla se ze speciálních kameninových jílů, teplota výpalu okolo 1 300°C
 - slinutý střep s matnou glazurou
- **Původ** – Porýní: 2. pol. 13. stol.: členění podle místa výroby: **dílny**
 - **Limbursko**: města Brunssum a Schinveld
 - přechod od keramiky pingsdorferského typu ke kamenině v ¼ 13. stol. (protosteinzeug)
 - **Siegburg**: nejstarší porýnské výrobní středisko
 - 1306: nejstarší datované džbány z Höxteru s nálezy mincí
 - morfologie**: džbány s vlnovitými patkami (Jakobakanne)
 - distribuce**: privilegium pro kolínské obchodníky prodej v Porýní (Andermach – Düsseldorf)
 - Vestfálsko, Hesensko, Sasko, Holansko (15. stol.)

Siegburg

Konec 14. stol.

Jakoba Kanne (15. stol.)

oranžovo-červený Flammung (die Flamme – plamen)

Saská kamenina

- **Waldenburg** – výroba kameniny od 1/3 14. stol.

1388: hrabě Friedrich von Schönburg-Waldenburg udělil hrnčírům cechovní práva

specializace: Iridentöpfer („hlinění hrnčíři“ – kuchyňská ker.)

Ofentöpfer („kamnářští hrnčíři“)

Steinzeugtöpfer („kameninová hrnčíři“)

morfologie: 1. skup.: konvice s aplikacemi a kolkováním

2. skup.: džbány, nádoby s vlnovitou patkou, imitující porýnské výrobky

imitace: siegburské kameniny (Jakobakanne, Gesichtskrug, Wildemann, Igelgfäss)

– od 16. stol. nové tvary: láhve kvadratického průřezu, plastické aplikace (rozety)

- **Pingsdorf u Brühl** – baňaté amfory, konvice s tulejkou, mísy, lahve
poháry s prstencovitou nebo vlnovitou patkou
- výzdoba: siegburské vzory (Flammung)
- import: Kolín n. Rýnem, Duisburg, Holandsko

Hessenská kamenina

- **Dreihausen**
 - 1250: nejstarší nález kameniny (Marburg-zámek)
 - 14. stol.: v listinách: „Eulershausen“ („euler“ - hrnčír)
 - 1925: konec výroby
 - hnědá až fialová engoba, šedý nebo hnědý lom
 - imitace siegburské kameniny (Jakobakanne)

Falkeho poháry

1400 - 1470

- **Kamenina** – vypalovaná při teplotě 1200 až 1400 °C
 - Porýní: první kamenina kol. r. 1300
 - rozšíření: 2/4 15. stol.
- **1907 – Otto von Falke**: německý historik umění vyčlenil skupinu pěti nádob dochovanou v soukromých a muzejních sbírkách (hesenský Deihausen)
- **Albert Walcher von Moltheim** – sběratel, lokalizoval centrum výroby do Frank
- **Imre Holl** – v 50. l. upozornil na nálezy z královského paláce v Budíně
- **David Gaimster a Hans-Georg Stephan** – původní dílny v Lužici (Žitava), Sasku a Dolním Slezsku
- **Čechy** – hrady: Žebřík, Gutštejn Landštejn (350-1426) Vízmburk (1447)
 - města: Chomutov, Praha - Nám. Republiky
 - Olomouc - Mahlerova a Uhelná ul. (1492)

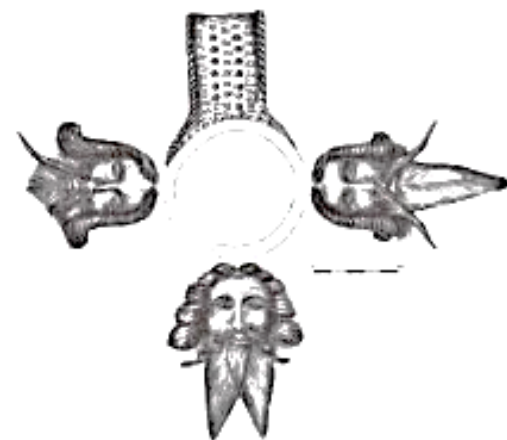
Efurt - 1. pol. 15. stol.

Obr. 24. Göttingen, Weender Straße 13/15, Dolní Sasko, cylindrický pohár s reliéfem slepé mužské masky, foto z profilu a z přední strany, kamennina, bílá glazura, Falckého skupina, Stadtarchtologie Göttingen, inv. č. 8525.

Obr. 25. Dražďany, Altmarkt, pohár s reliéfem mužskou maskou, protokamennina, Falckého skupina, LAS, inv. č. DD-10/3105/SF 1093.

Vratislav, ulice sv. Mikulaja 21, dřevěná s reliéfem tří mužských masek Falckého skupina.

Falkeho poháry

Olomouc:

- Mahlerova a Uhelná ulice
- dva poháry s obličejí (muž a žena)
- kolkovaná výzdoba pláště
- glazované solnou fialově-hnědou glazurou
- přivezeny v 1. pol. 15. stol. z oblasti mezi Odrou a Sálou (Lužice).

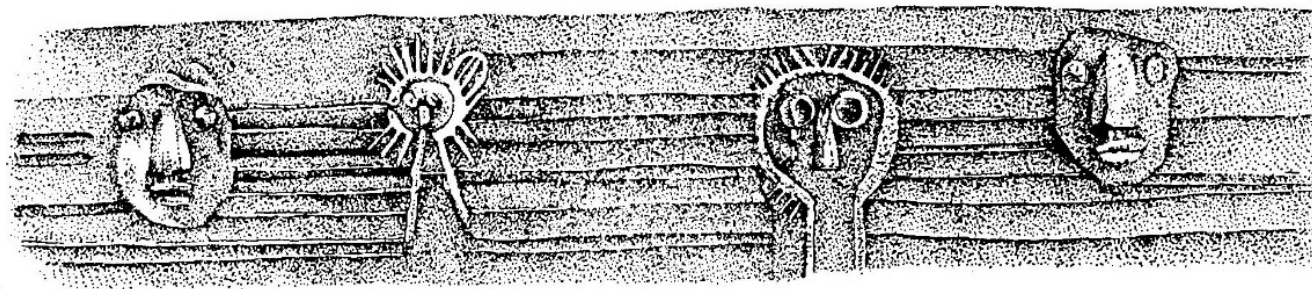
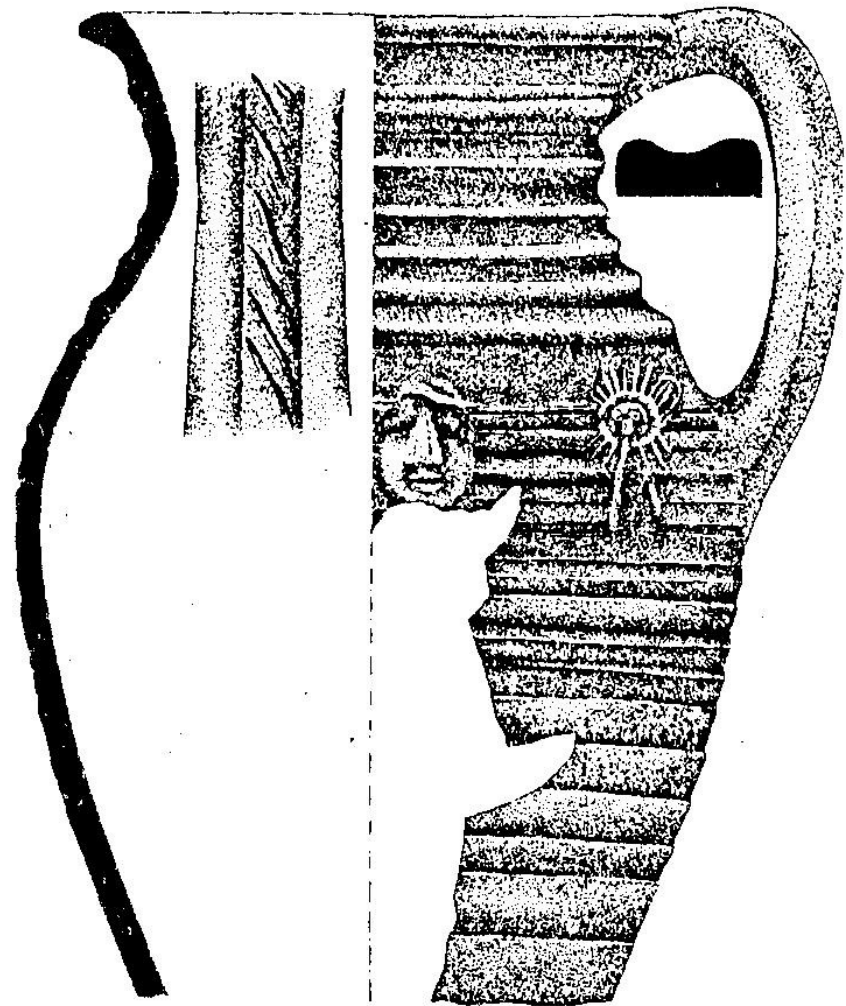

Opava – Hrnčířská ul.

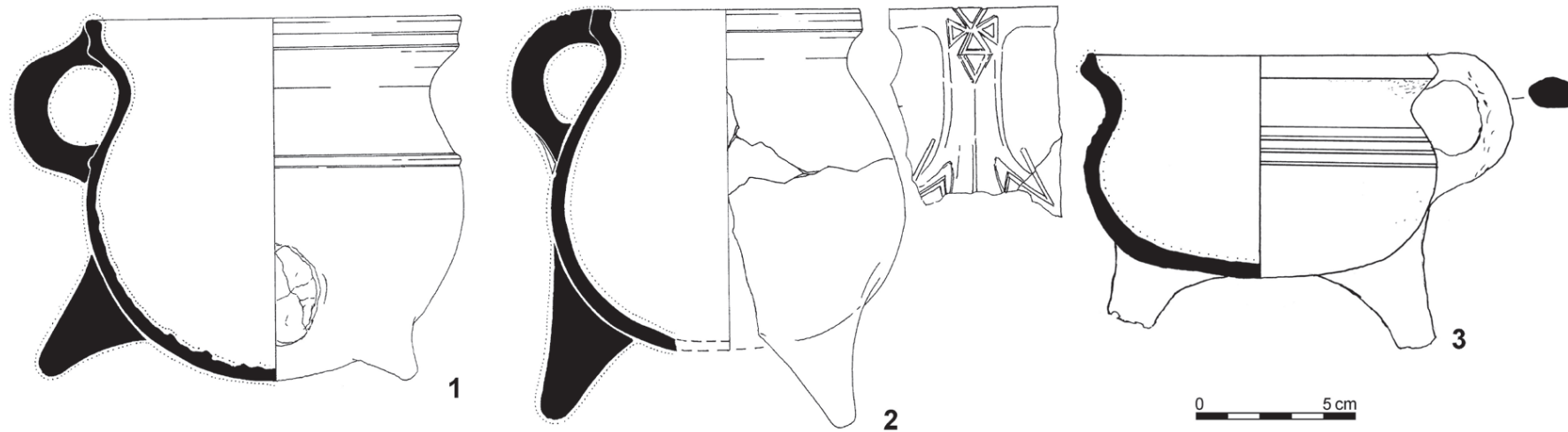
konec 13. – poč.. 14. stol.

Džbán s antropomorfními maskami

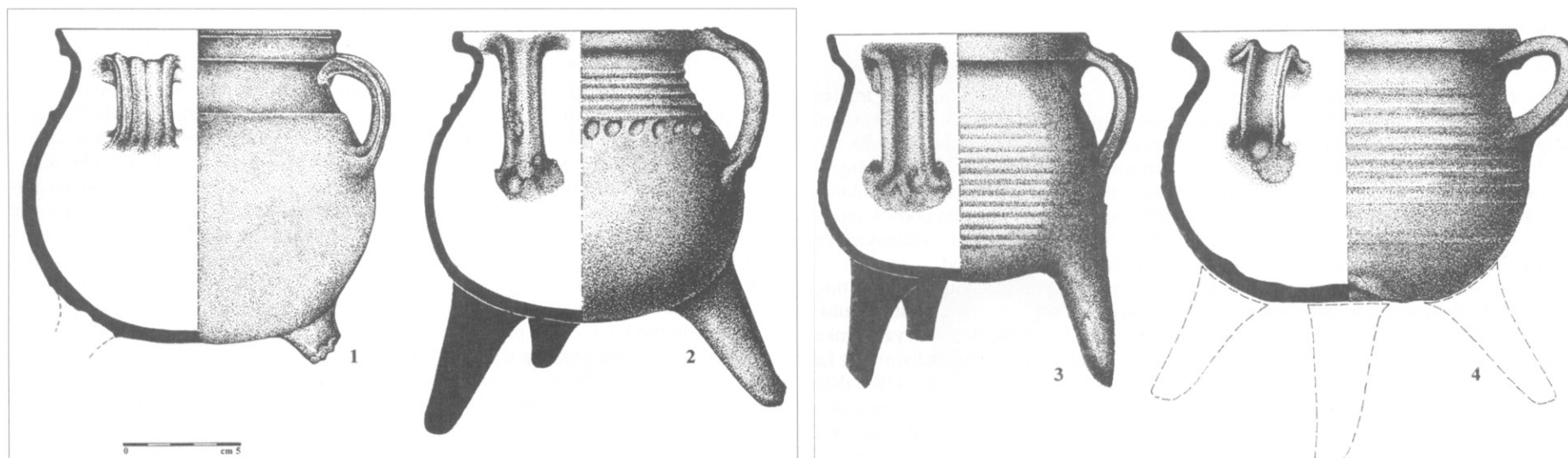
Jímka č. 2

Aplikace otiskem negativní formy z vnější strany nádoby

Brno: 1–2: ul. Mečová 3: Orlí (13./14. stol.)

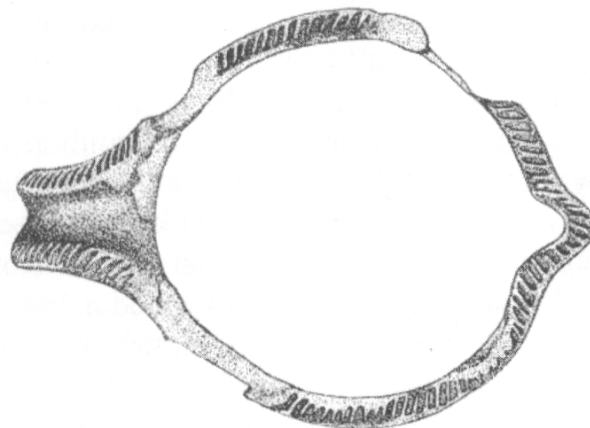

Opava: Hrnčířská (13/14.st.), Popská (2.pol. 13. st.)

Mezi trhy (14. stol.)

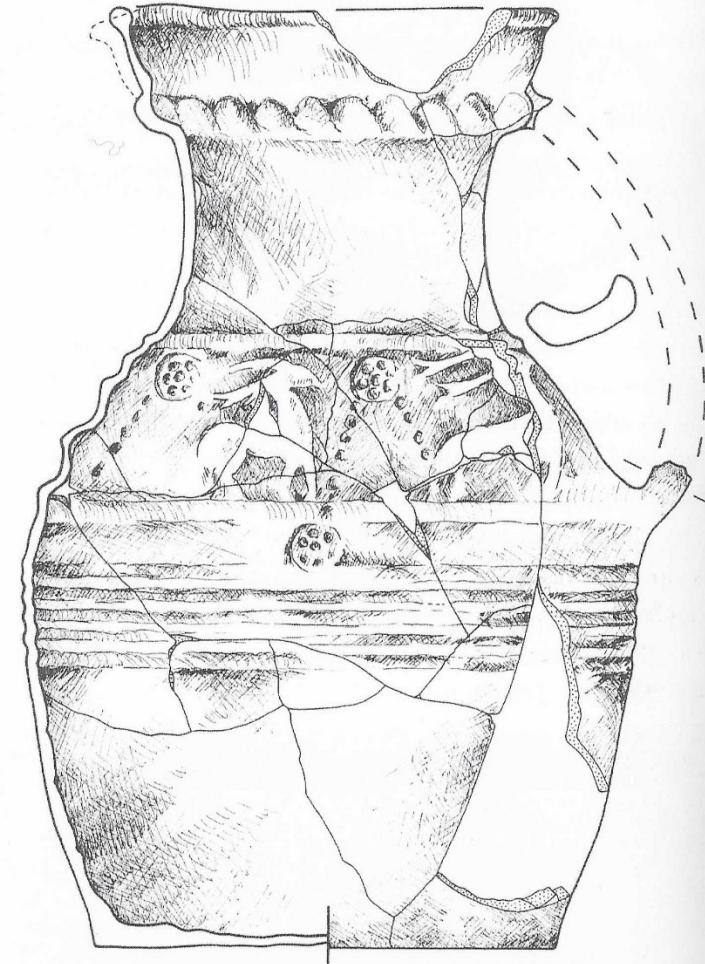
Opava – dominikánský klášter

- **Džbán s aplikacemi:**
- tmavohnědá poleva
 - analogie: nezvěstné konvice z Rešova s brakteáty z 80.–90. let 14. stol.
- obličej – jezdec – pták
- Keramika s maskami sloužila ke stolování jako nádobí určené k nalévání, pití (poháry) či omývaní rukou (aquamanile)
- 15. stol. – provedení v kamenině (Cáchy, Waldenburg, Siegburg)

- **Rešovská konvice: 9 medailonů:**
- Motivy: biskup/panovník – pták – drak
- Nalezeno na poč. století pod stodolou
- 136 brakteátů
- Poslední třetina 13. – 14. stol.
- Původ – Meklenbursko, Přední Pomořansko

druhá polovina 14. století
Ratiboř, nároží ulic Řeznické (Rzeźniczej) a Pivovarské (Browarnej)
výška: 25 cm, průměr dna: 12 cm, průměr výdutě: 15 cm, průměr okraje: 12 cm
keramika
Muzeum w Racibórz, MR-A-722/5
foto M. Krakowski, kresba P. Rzeźnik

Kachlová kamna

- **Pec** – otopné zařízení s topeništěm uvnitř místnosti (tzv. dymná jizba – přímé vytápění)
- **Kamna** – otopné zařízení s topeništěm mimo místnost (světnice – nepřímé vytápění)

- **Výhody** – omezení nebezpečí ohně
 - bezdýmný provoz (čistota prostředí a pohodlnější obsluha)
 - nižší spotřeba paliva a dlouhodobější výhřevnost (ztráty – krby: 80-85%, kamna: 30-35%)
 - estetický účinek

- **Vznik** – **7/8. stol.:** Horní Porýní vkládání nádob do otopných těles
 - **9. až 10. stol.:** vých. Francie/Německo (Alsasko – benedikt. klášter Andlau u Štrasburku), Švýcarsko
 - kláštery, města, panská sídla (hornaté alpské oblasti)

- **Konstrukce** – **13. stol.:** kamna s uzavřenou kopulí – **nádobkové kachle**
 - 14. stol.:** třídílná konstrukce (podstavec – sokl – nástavec) – **komorové kachle**

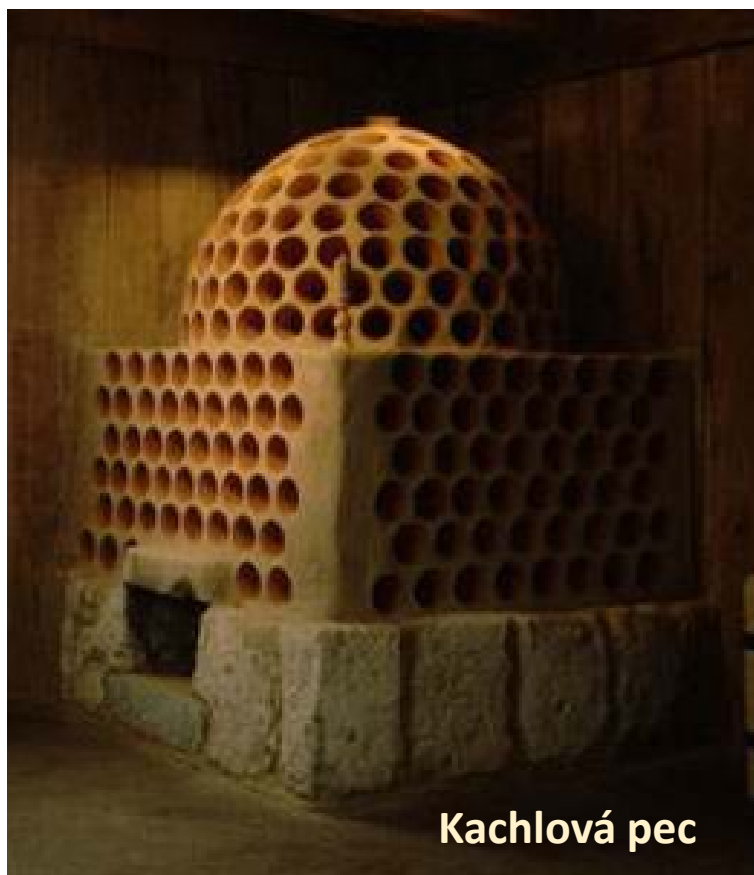

Nádobkové kachle

Přímé a nepřímé vytápění

Komorové kachle

Kachlová pec

Kachlová kamna

Cihlářství

- **Václav Menci** – v 11. stol. v údolí řeky Pád nedostatek kamene nahradily výrobky z pálené hlíny (nový stavební materiál)
 - italský (vlašský) styl pronikl za Alpy do Německa
 - sv. Rabanus Maurus ve spise De Universo (830) označuje výrobu cihel v dřevěných formách jako německou
- **Německo** – tradice výroby přetrvávala od římských dob v bavorských městech
1180: Moosburg a Freising – kostely z cihel (30x?x7 až 34x?x7)
- **Kolonizace** – 13. stol.: inovace se šířila na východ
 - slovenská i polská literatura dává do souvislosti nejstarší středověké cihlové kostely s německou kolonizací
- **Původ kolonistů** – rozměry cihel: síla cca. 8-10 cm: sev. Německo, Slez., Polsko, Spiš
cihly dlouhého formátu: (d. nad 30 cm): Bavorsko
- **Specializace** – cihláři krycí (střešní krytina) a cihláři zdicí (cihly)
Sezimovo Ústí – usedlost I: pec + zlomky prejzů a tašek
usedlost II: pec + cihly

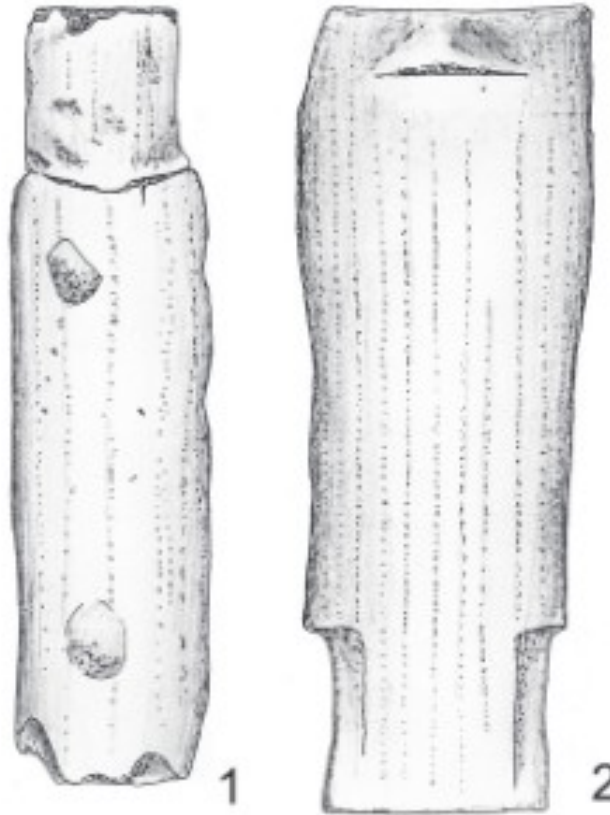
Střešní krytina

14. stol. – spodní díly s háčky se nazývaúy jeptišky a horní mniši

Korýtka – poloválcový tvar, na konci zúžený, aby se dal do sebe zasouvat

- **Horní (mnich)**

- zužoval se na horním konci
- na mniškách volně položen a připevněn maltou

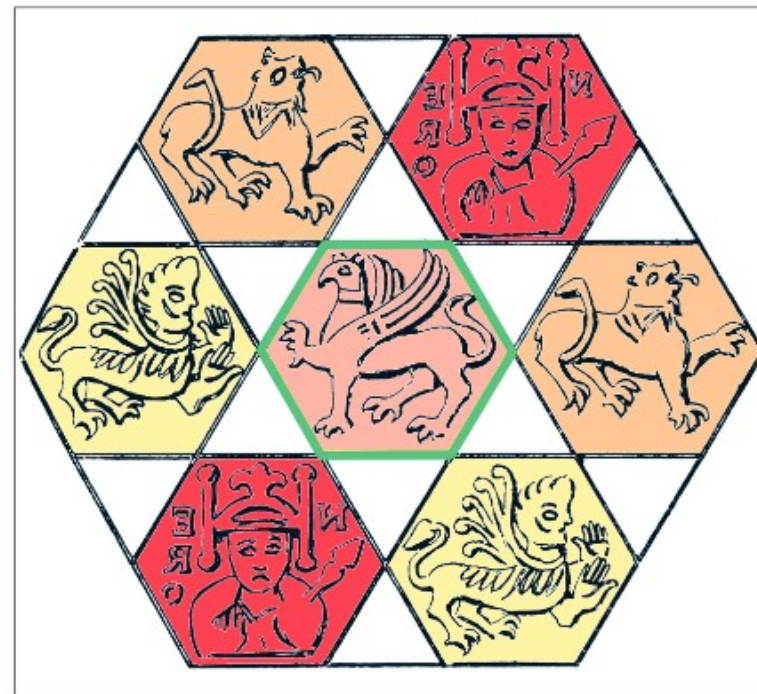

- **Spodní (mniška)**

- měla nos či hák, jehož pomocí se věšela na konstrukci střechy
- zúžená na spodním konci

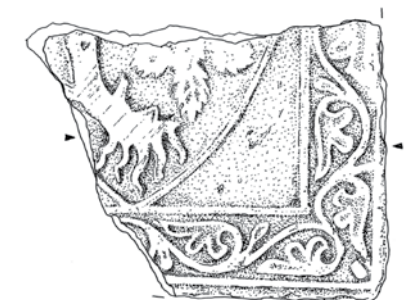
Dlaždice

- **Funkce** – dláždění reprezentativních prostor
(kláštery, kostely, hrady aj.)
- **Nezdobené** – čtvercového typu vyráběli cihláři
– kvalitnější materiál (hlína, písek, vyšší výpal)
- **Zdobené** – reliéfní vyžadovaly negativní formu
– vyráběli hrnčíři specializovaní na výrobu kachlí
- **Tvary** – čtvercové, obdélné, trojúhelníkové, šestiúhelné, mozaikové (složitě tvarované: pyramidální aj.)
dlažební cihly (levnější alternativa k dlaždicím)
- **Nálezy z Čech:** **skupina vyšehradského typu** – trojúhelníkové: přelom 10./11. stol.
– konec 11. stol. (1130?), typu NERO a gryf
skupina Ostrovská – 11. stol.: nemá v našem ani zahraničním prostředí analogie
skupina Jihočeská – 13/14. stol: z hradů Zvíkova a Písku, Milevska, Nečína a Zvírotic

Gotické dlaždice – mozaikové dlažby

- Mozaikové dlažby: 1/3 13. století
- **Čechy** – cisterciácké kláštery Plasy, Nepomuk a Hradiště
 - benediktinské kláštery v Břevnově, Opatovicích
 - premonstrátský klášter v Milevsku
- **Morava** – klášter cisterciáků na Velehradě →
 - konventy cisterciáček v Předklášteří u Tišnova a v Oslavanech
 - Brno: 1. s centrálním motivem v kruhu: lev (Pražský hrad 12./13. stol.)
 2. se čtvrtkruhem perlovce a palmetami (ve výkroji čtvrtkruhu)
 3. s vegetabilními a ornamentálními motivy
 4. s heraldickými motivy

Dlaždice s erbem pánů z
Dražic v

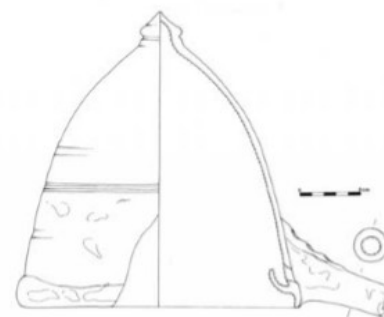
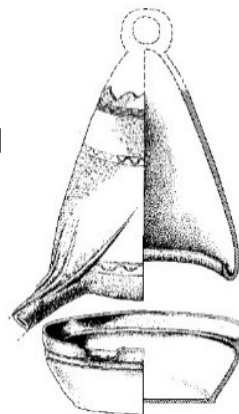
ozdobné kartuši Brno, Orlí ul.

Alchymistická keramika

- **Destilační přístroj** – znalost výroby alkoholu přinesli kněží koncem 12. stol.
 - 1315: nález ze Prahy-Starého Města
 - Příběnice, Pražský Hrad, Křivoklát
 - Rakousko: Oberstockstall: alchymistická laboratoř ze 16. stol. se skleněnými alembiky
 - poč. 14. stol.: první zmínka v knize františkánského kláštera v Raguse

- **Alembik** – horní část přístroje s výlevkou
- **Cucurbita** – spodní varná nádoba

- V replice vyrobené podle středověkých vzorů se z 10 l kvašeného vína získalo přibližně 1,5 litru čiré tekutiny (alkoholu).

Obr. 236: Pražský hrad, jímka B. Poklop destilačního přístroje – rektifikátor – inv. č. 16.
Fig. 236: Prague Castle, cesspit B. Distillation lid – inv. no. 16.

Tyglíky

- Nádoby (s víčky) používané na tavení, míšení nebo pražení různých hmot, nejčastěji kovů či skla.
- **Materiál:** vysoce žáruvzdorný, aby odolal vysokým teplotám
odolný změnám teplot při vyjmutí z pece (popraskání)
chemická rezistentní vůči agresivitě tavenin a sklovin
- **Raný střed. až do poč. 13. stol.** – v českých zemích malé tyglíky o výšce pod 10 cm
– různé (vakovité) tvary
- **Brno** - ve 14. stol. – regionalizace keramiky
 - do poč. 13. stol. malé tyglíky
 - někdy okraje tuhových“ zásobnic

Drobné plastiky

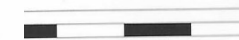
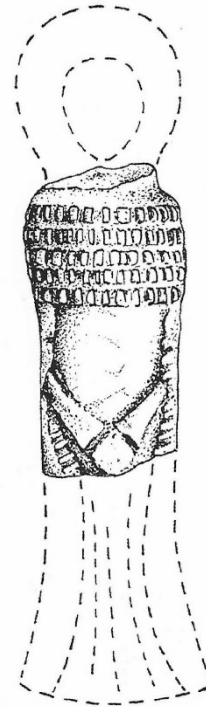
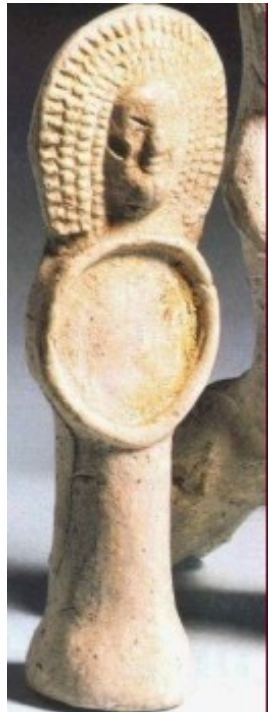
- **Interpretace** – V. Nekuda, Z. Měchurová: dětské hračky
 - F. Gabriel: nejsou jednotné technologií výroby ani motivy, a proto neplnily stejnou funkci.
- **Stylizované plastiky** – modelované volně z ruky i ve formě
 - upravované různými nástroji
 - nepřesné anatomické tvary a detaily (domalovávané)
 - vyráběny „volně v ruce“ a ve formách
 - většinou interpretovány jako hračky
- **1) Antropomorfní** (panenky, mniši, madony a jezulátka)
- **2) Zoomorfní** (koníčky, ptáčky aj.)
- **3) Kombinované** (jezdecké)
- **4) Zvukové** (štěrchátka)

Madony s kruselerem

- Ženské plastiky ve světském oděvu:
- Ženské sošky s hlavu nakloněna dopředu a útlé tělo
- Ruce jsou sepjaté na břicho
- kruhový otvor pro tzv. kmotrovský peníz (něm. Patenfennig: dar novorozenci)

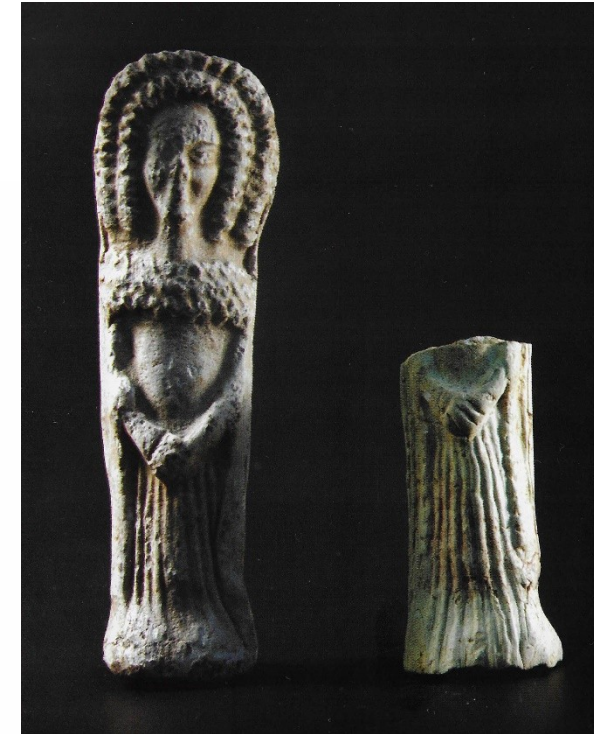
Němčice nad Hanou

Ostrava
- Puchmajerova

Brno
Husova

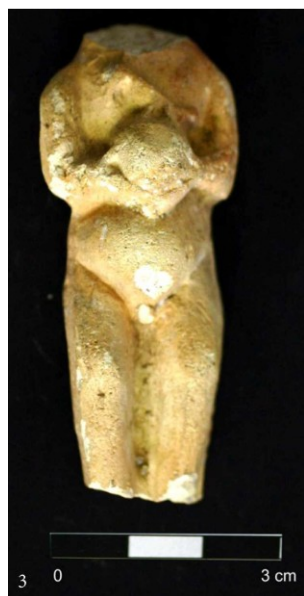
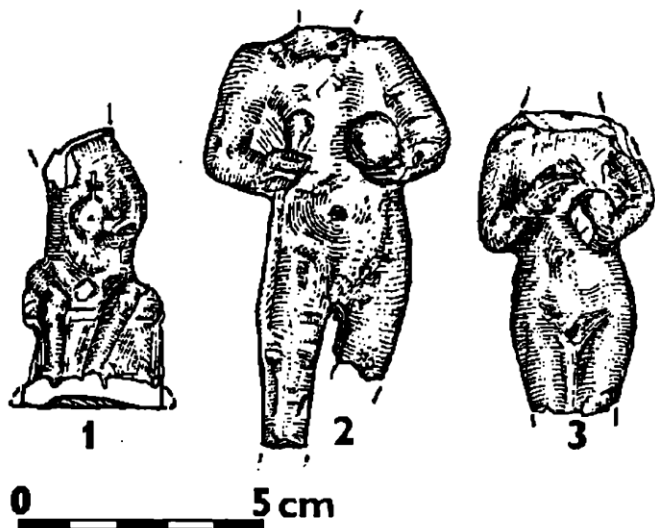

Bystré u Kunštátu
Bystřec u Jedovnic

Norimberk, 14. – 15. stol.

Ježíšci

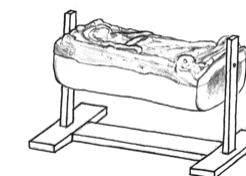
- Nahé či oblečené postavičky, které drží kouli (jablko) a ptáčka
- **Koule** – symbol svrchované moci, zapůjčený Panně Marii, který předává synovi
- **Ptáček** – symbol konání zázraků (pětiletý Ježíšek uplácal o sabatu dvanáct hliněných ptáčků a po napomenutí otcem je oživil a nechal odletět)
- **Olomouc** – 9 zlomků stojících či sedících Ježíšků na trůně
 - druhá pol. 15. až první pol. 16. stol.
 - ulice Barvířská, Koželuhova, Michalská, Riegrova, Školní, Biskupské a Žerotínovo náměstí

Obr. 5. Olomouc. Nálezy drobné hrnčířské plastiky – Ježíšků z 2. pol. 15.–1. pol. 16. stol. z Barvířské ul. (1–2) a z Žerotínova nám. (3).

Praha – Náměstí republiky

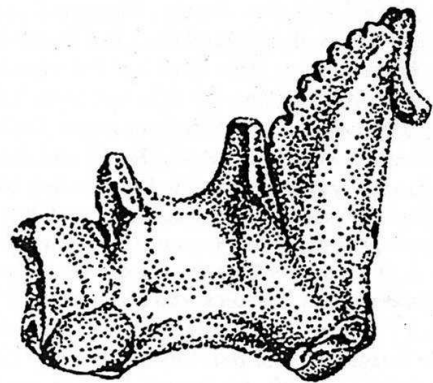
- součást domácích oltářů
 - památka z poutí
 - vótum (oběť)
 - novoroční dárky
 - nahrazované grafickými listy s věnováním

Praha
Mikulandská a Karmetitská

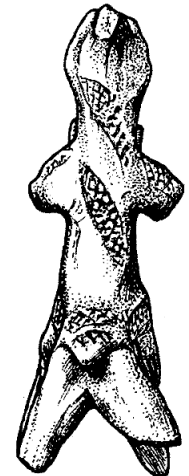
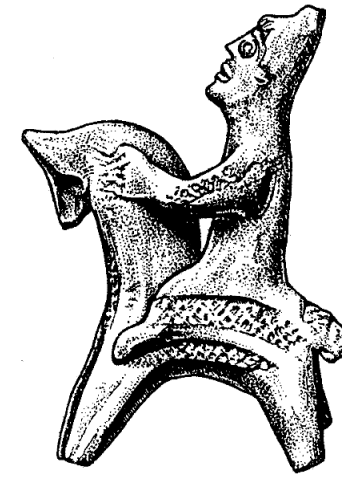
Koníčky

- Nejčtenější zoomorfní plastika v archeologických nálezech
- **Morava** – soupisy: V. Burian, Z. Měchurová, K. Mátychová
- **Čechy** – celkové zhodnocení chybí
- 9 skupin podle umístění otvorů a jezdce (10. – dřevěné)
 - otvory: I. typ: v břichu
 - II. typ: v hrudi
 - III. typ: v šíji

Stonava u karviné, 2. p. 13. st.
Nejstarší v českém Slezsku

Konůvky u Heršpic, 13/14. stol.

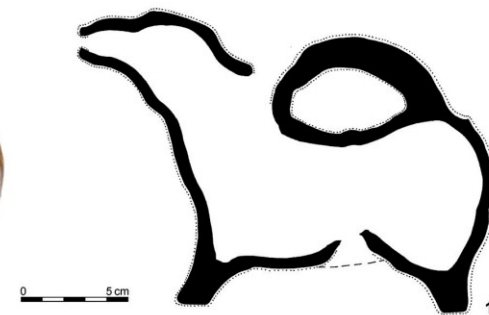

0 5 cm

Tzv. mladečský jezdec v kápí, 14/15. st.

Aqvamanile

- Zoomorfní nádobka na vodu sloužící původně k rituálnímu polévání rukou při liturgii (bohoslužbě)
- **Původ** – Přední východ (Persie, Irán)
- **13. stol.** – pouze ve vyšším prostředí, jen několik kusů (importy)
- **14. stol.** – v laickém světském prostředí (keramické), šlechta, měšťanstvo
- **Konec 14 – poč. 15. stol.** – ve vesnickém prostředí
- **Dělení podle materiálu:** a) kovové
b) keramické
- **E. Kasten** – podle výtvarného motivu: 3 skupiny
 1. jezdecké (rytíř na koni, osedlaný kůň s postrojem: Šternberk)
 2. bájně a mytologické bytosti (gryf: Hradec Králové lidská hlava: Knínice)
 3. zvířata (nejstarší: býk: Semice, kozoroh: Plzeň, tur: Uh. Hradiště
beránek: Brno, divoké prase: Pořešín)

Brno - Dominikánská

Torzo keramické akvamanile (v. 14,5; d. 22 cm)
Torso of ceramic lavabo
Bruchstück einer Keramik-Akvamanile
Uherské Hradiště, Masarykovo náměstí
1. polovina 14. století
1st half of the 14th century / 1. Hälfte des 14. Jahrhunderts
Slovácké muzeum v Uherském Hradišti (Foto: P. Rozsival)

Ratiboř, nároží ulic Mickiewiczovy a Sborové (Zborovej)
14.–15. století
výška: 11 cm, průměr dna: 11 cm, maximální průměr výdutě: 13 cm
keramika
Muzeum w Racibórze, MR-A853/59
foto M. Krakowski